

Mare nit - Kurt Vonnegut

En aquest segle XXI s'han recuperat en català les dues novel·les més conegudes de Kurt Vonnegut (1922-2007), que havien estat publicades a finals dels vuitanta per Pòrtic i Laia. Em refereixo a *Escorxador-5* (Proa) i *Esmorzar de campions* (Angle). En els darrers anys diferents editorials han publicat llibres d'aquest autor: *Salt en el temps* (Angle, 2003), *Un home sense pàtria* (Columna, 2006), *El bala perduda* (Fonoll, 2009), *Bressol de gat* (Males Herbes, 2012). A la novel·la *L'univers contra l'Alex Woods*, de Gavin Extence, assistíem a la creació d'un club de lectura anomenat l'Església Secular de Kurt Vonnegut. *Mare nit*, en una convincent traducció de Martí Sales, arriba quan Vonnegut s'ha convertit, aquí i a tot arreu, en un autor de culte.

Vonnegut formava part d'una divisió d'infanteria nord-americana a les Ardenes quan va ser empresonat pels alemanys i transportat a Dresden. Al febrer de 1945 va patir el bombardeig aliat de la ciutat, que va causar més víctimes que la primera bomba atòmica: el nostre autor (que llavors encara no ho era) va sobreviure perquè estava tancat al soterrani de l'edifici 5 de l'escorxador municipal; a continuació va ser obligat a participar en la recollida dels cossos calcinats de les víctimes. Aquesta experiència la narra en el seu llibre més conegut, *Escorxador-5*, aparegut el 1969, el testimoni fragmentari, autoreferencial, atordit, i en ocasions humorístic d'algú que sap que ha viscut una experiència incomunicable i que tanmateix no pot deixar d'intentar comunicar-la.

Pop pioner

A la dècada dels cinquanta, Vonnegut havia publicat obres a mig camí entre la ciència ficció i l'exploració social. (Un parèntesi: ens hem acostumat a comptar per dècades, i de seguida assumim alegrement que la dels seixanta és prodigiosa de principi a fi; el fet, però, és que el terme *hippie* no apareix fins al 1965, i que el 1961, quan es publica *Mare nit*, tot just es creen grups com els Beatles o els Beach Boys.) En aquest context primerenc, *Mare nit* resulta pionera en el tractament que podríem anomenar *pop*, que és el terme que se m'acut quan llegeixo aquesta aproximació acolorida que fa Vonnegut al fenomen de l'espionatge i del nazisme.

El protagonista de *Mare nit* és Howard W. Campbell Jr, nord-americà resident a Alemanya d'ençà que, quan ell té dotze anys, el seu pare s'hi trasllada per motius de feina. El 1939, Campbell és reclutat com a espia dels Estats Units al Tercer Reich,

una activitat que desenvolupa amb eficiència: casat amb la filla del cap de policia de Berlín, inclou missatges en clau a les transmissions radiofòniques de propaganda nazi que emet per als països anglosaxons. A les ordres de Joseph Goebbels, Campbell ridiculitza Rossevelt, crea guions, arguments i eslògans a favor de l'extermini de jueus i es guanya l'odi dels aliats (excepte tres) que ignoren que és espia. Després de la guerra, com a recompensa pels serveis prestats, el seu cap a l'exèrcit l'instal·la d'incògnit en un apartament de Nova York fins que és descobert.

Llavors comença la part més delirant del llibre, ja que Campbell entra en contacte amb un grup extremat de nazis: un dentista i teòleg, un expare paulí, un antic *Bundsführer* i el que els fa de xofer, conegut com el Führer Negre de Harlem, exagent japonès, sempre cofat amb la gorra de la Luftwaffe. Amb ells, Campbell s'ocultarà al soterrani de la Guàrdia de Ferro dels Fills Blancs de la Constitució Nord-americana, on el dentista i teòleg imprimeix la publicació *El Milicià Blanc Cristià*.

M'he descuidat d'una part important de la novel·la: si Campbell va poder conciliar el simulacre de sentir-se americà i fer-se passar per nazi entusiasta durant una colla d'anys va ser a causa de l'amor que sentia per la seva esposa, a qui va perdre a Alemanya. El seu país eren ells dos, com explica literalment el títol d'una de les seves obres, *Das Reich des Zwei*. La seva esposa va ser també el leitmotiv d'un llarguíssim llibre que l'autor va deixar inèdit, *Memòries d'un Casanova monògam*, on desgrana amb prolixitat les proeses sexuals que va realitzar la parella. És per això que Campbell pot sentenciar al començament del llibre: "Em dic Howard W. Campbell, Jr. Sóc nord-americà de naixement, nazi de reputació i apàtrida per vocació".

Després d'un seguit d'aventures on participen diversos agents soviètics, Campbell acaba a Israel, on retroba Adolf Eichmann, amb qui havia coincidit en una sessió fotogràfic a Alemanya, i que ara es dedica a escriure les seves memòries des de la presó de Tel Aviv.

Un dels actius de *Mare nit* són les derivacions secundàries. És el cas de Stepan Bodovskov, un dels primers russos que van entrar a Berlín, que es queda el bagul que contenia els manuscrits de Campbell i els va traduint al rus, els adapta lleugerament, els signa ell, els publica (incloent-hi les *Memòries d'un Casanova monògam*, publicat de manera clandestina) i es fa famós fins que decideix afegir-hi crítiques al règim soviètic. A Stalin li encantava la seva obra, igual com a Roosevelt li encantava sentir les diatribes radiofòniques de Campbell. Altres secundaris inoblidables són l'espia pintor i la dona espia tràgicament enamorada, que enganya tothom excepte a ella

mateixa. Pel que fa al dentista i teòleg nazi, heus aquí una observació pertinent: “No estava com una cabra. El més terrible de la clàssica ment totalitària és que qualsevol dels engranatges, encara que estigui mutilat, tindrà en el seu perímetre seqüències senceres de dents intactes que funcionen perfectament”.

Manuscrit trobat

Mare nit es presenta com un manuscrit trobat que edita Kurt Vonnegut. A la introducció, al costat dels presumptes criteris d'edició que va emprar, hi podem llegir el que l'autor considera la lliçó principal que pretén donar: “Som el que fem veure que som, així que val més que anem amb compte amb el que fem veure que som”. Tant la part política de la novel·la com la part sentimental són tractades amb una distància asèptica que no cau en la banalització, i que posa èmfasi en l'ajuda que presta l'esquizofrènia als agents secrets a l'hora de fer la feina i mantenir-se mínimament equilibrats.

La que podríem anomenar “moda Vonnegut”, que arriba dècades després que es convertís en una icona contracultural, em sembla plenament justificada. *Mare nit* és el fruit d'una imaginació desbordant però alhora ha estat escrita per algú capaç de mantenir el control dels efectes, i que excel·leix a l'hora de desplegar una trama imprevisible i versemblant, humana i detallista. Personalment, trobo aquesta novel·la més fresca que *Escorxador-5*. Els nazis nord-americans de Vonnegut m'han recordat els que incorpora Robert Bolaño al seu llibre *La literatura nazi en Amèrica* (1996), en particular Max Mirabalais, “el Pessoa bizzarro del Caribe”. En fi: constatem que, fa més de cinquanta anys, Kurt Vonnegut no només va anticipar el to desenfadat però rigorós dels millors còmics underground, sinó que va prefigurar algunes fites de la postmodernitat.

Afirma Vonnegut que Howard W. Campbell Jr va ser “un home que va servir el mal massa obertament i el bé massa secretament; el crim de la seva època”. *Mare nit* inclou un catàleg de diferents maneres d'enfrontar-se al passat: des dels refugis mentals dels agents dobles fins a la necessitat subjectiva de rebre un càstig reparador, passant per la banalitat que tant bé va personificar Adolf Eichmann.